

Eseu - Titu Maiorescu

Primul mare critic literar modern, cu o formare teoretică solidă, o concepție estetică întemeiată pe filosofia clasică germană, dar cu filiații până în Antichitatea greacă, având o ideologie culturală explicită și militanță, este Titu Maiorescu (1840-1917), mentorul de necontestat al societății "Junimea" și al "Convorbirilor literare". Fire meticuloasă și tenace, înclinată spre acumulări temeinice de informații din multiple domenii, în intervale lungi de timp, prelucrate mai târziu în studii de estetică și de critică literară, spiritus rector într-o epocă de afirmare a marilor valori în domeniul poeziei, prozei și dramaturgiei, perioada marilor clasici, junimistul Titu Maiorescu este una dintre personalitățile remarcabile ale culturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Anii de formare și-i petrece în atmosfera sobră a învățământului și culturii germane, la Colegiul Theresianum din Viena, unde se face remarcat prin asiduitatea cu care învăța limba germană, dar și prin preocupările pentru studiul matematicii și al filozofiei, al limbii engleze și chiar al flautului și desenului. Din această perioadă datează primele o sută de pagini din vestitul sau jurnal, "însemnările mele", în care își analizează, cu detașare obiectivă și maximă exactitate activitatea școlară, esecurile și munca asiduă pentru a le elimina.

Prima etapă a activității literare se situează între anii 1866 și 1873; este vremea marilor clarificări estetice și de ideologie literară și culturală, a marilor lupte pentru scrierea corectă a limbii române, a eforturilor de cristalizare a unei concepții estetice viabile, care să se regasească în operele literare de valoare ale timpului. Preocupările sale pentru ortografia limbii române sunt de durată; încep în 1865-1866, prin elaborarea studiului "Despre scrierea limbii române", și se prelungesc încă patruzeci de ani, Titu Maiorescu aflându-se în aproape toate comisiile hotărâtoare pentru acest disputat domeniu de la sfârșitul veacului al XIX-lea, în dezbaterile de la Academie din 1880 și 1903. În tot acest timp, Maiorescu, în concordanță și cu orientările Junimii, a militat pentru simplitatea regulilor ortografice și pentru echilibru, a combătut cu vehemență și cu argumente lingvistice exagerările etimologismului latinizant al lui Cipariu, Massim și Laurian, a criticat "haosul erorilor" în folosirea limbii de către jurnaliștii din Transilvania, Bucovina și Banat, în studiul "Limba română în jurnalele din Austria" (1868), s-a arătat rezervat, uneori fără justificare, față de introducerea neologismelor în limba română, în "Neologismele" (1881). Acest îndelungat efort este încununat de succes, în 1904 Maiorescu participând la redactarea concluziilor comisiei ortografice a Academiei Române, care consfinteau victoria aproape deplină a scrierii fonetice, adică a bunului simț, pentru care mentorul junimist militase, corectându-și din mers propriile erori, toată viața.

Proiectul cel mai ambițios al tenacului absolvent de la Theresianum este însă de a supune unei analize critice severe literatura înaintașilor, demers întreprins și de Eminescu, în maniera poetică însă, în "Epigonii", și de a schimba, cu argumente indiscutabile, reperele receptării estetice și mentalitățile învechite ale spiritului public din România. Etapele acestui demers sunt riguros repartizate în timp, marcate de publicarea a trei studii de referință: "O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867", "În contra direcției de astăzi în cultura română" (1868) și "Direcția nouă în poezia și proza română" (1872), triptic, cum se observă, de logică și de analiză critică după modelul triadei hegeliene, teza, antiteza și sinteza. Primul studiu este o prelegere de estetică, de

sorginte kantiana si hegeliana, aplicata poeziei romanesti anterioare, un adevarat tratat de creatie literara, un indrumator estetic pentru tanara generatie de poeti si de prozatori care vor constitui o epoca noua in dezvoltarea literelor romanesti, aceea a marilor clasici.

Studiul "In contra directiei de astazi in cultura romana" contine delimitarile necesare fata de o epoca anterioara revoluta, incepand de pe la 1820, dar devenita definitorie dupa 1848, aflata sub semnul anihilant al imitarii modelelor straine, in materie de politica, democratie, invatamant, arta si stiinta, lipsite de corespondenta in realitatile autohtone. Prin formele fara fond, Titu Maiorescu supune unei critici acerbe institutiile existente fara infrastructura necesara, nesustinite, in esenta, de prezenta oamenilor valorosi: "Vitiul radical in toata directia de astazi a culturei romane este neadevarul [...], neadevar in aspirari, neadevar in politica, neadevar in poezie, neadevar pana in gramatica, neadevar in toate formele de manifestare a spiritului public". Desi formele culturii impuse din afara nu sunt binevenite, totusi Titu Maiorescu consemna, in 1872, o cale de ameliorare in situatia data: "Tot ce astazi este forma goala in miscarea noastra publica trebuie prefacut intr-o realitate simtita".

Teoria formelor fara fond, contingenta intrucatva cu ideea lui Kogalniceanu, ca "imitatiile omoara duhul national", a avut un mare ecou in cultura romana, prelungit pana in primele decenii din secolul douazeci, prin confruntarea dintre teoria sincronismului a lui Eugen Lovinescu si aceea a necesitatii unei evolutii naturale, firesti, promovate de N. Iorga.

"Directia noua in poezia si proza romana" analizeaza primele roade ale noii directii culturale si literare imprimate societatii romanesti. Desi trecusera numai cativa ani de la vehementul studiu anterior, ce avea sa creeze o teorie si ample polemici in evolutionismul romanesc, criticul poate face primele ierarhii si primele judecati critice, motivate pe valoarea certa a scriitorilor mentionati in fruntea valorilor literare romanesti: Vasile Alecsandri si Mihai Eminescu.

A doua perioada in creatia lui Titu Maiorescu este aceea de dupa 1873, in general una de sinteza, de culegere a roadelor, de asezare a lor in structuri stabile, pentru a infrunta asprimea vremii. Vor mai fi si lupte, si adversitati polemice, prin "Contraziceri?" (1892), vizandu-l pe Constantin Dobrogeanu-Gherea, sau "Oratori, retori si limbuti" (1902), dar caile de atac nu vor mai fi ample si totale, pe toata intinderea frontului, ca in fata unei mentalitati generale, ci vizeaza adversari directi, unii lipsiti de capacitatea de riposta adecvata. Acum Maiorescu va practica si critica de intampinare, de afirmare a unor succese artistice notabile, facand aprecieri asupra unor scriitori deja afirmati, ca in "Comediile d-lui I. L. Caragiale" (1885), "Poeti si critici" (1886), despre Vasile Alecsandri, "Eminescu si poeziile lui" (1889), rapoarte la premiile Academiei pentru Octavian Goga si Mihail Sadoveanu, in 1906, sau pentru I. Al. Bratescu-Voinesti (1907).

Atitudinea fata de comediile lui Caragiale, acuzat in epoca de imoralitate, este favorabila, judecata critica facandu-se prin teoria reflectarii faptelor reale in arta si mai ales prin ideile lui Hegel despre inaltarea prin arta si despre emotia impersonala, care il scot pe omul obisnuit din cotidian si il ridica in sfera inalta a traiirii estetice autentice. Prin urmare, comediile si personajele lui Caragiale nu sunt

imorale: ele servesc unui scop înaltator, estetic, la fel cum și alte opere de artă oferă același amoralism aparent: Venus din Milo este seminuda, Venus de Medicis este dezbrăcată, Falstaff al lui Shakespeare este un betiv berbant, iar Othello un criminal. Operele lui Caragiale sunt apreciate prin metode bazate pe un clasicism schopenhauerian pronunțat, dar și prin prisma unui realism al epocii, care devenea o metodă de creație în continuă expansiune în întreaga Europă.

Personalitate marcantă a culturii și a literaturii române, Titu Maiorescu s-a identificat cu imaginea reformatorului, a celui ce da sentințe și delimitează vechiul de nou. Previziunile sale critice provoacă și astăzi admirație prin exactitate și mai ales prin aria lor vastă de cuprindere. Titu Maiorescu a avut privilegiul de a formula, dintr-o perspectivă imediată, a cunoașterii directe, în chiar anul morții lui Mihai Eminescu, una dintre cele mai temerare și mai uimitoare previziuni critice, deplin concordantă cu posteritatea marelui poet și cu dezvoltarea literaturii române: "Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestimentului cugetării românești."